

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยเจริญรุ่งเรืองพัฒนาควบคู่กับสังคมไทย นับระยะเวลาเป็นพันปี พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง วิถีชีวิตของสังคมไทย ทั้งด้านความเชื่อ การบูชา การกระทำ และศิลปวัฒนธรรม ต่างได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จนกล่าวได้ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย”¹

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเคยเจริญแพร่หลาย และมีอิทธิพลต่อชนพื้นเมืองแบบนี้อย่างยิ่ง จนกล่าวได้ว่า “กิจกรรมหรือการยั่งปวงของชาวไทยภาคใต้ ส่วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา มีพระพุทธศาสนาเป็นเยื้องทิศ”² อิทธิพลของพระพุทธศาสนาปรากฏในวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ ทั้งทางด้านความเชื่อ ภาษา จิตวิญญาณ ประเพณี ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และวรรณกรรม

หากพิจารณาจากวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย ก็กล่าวได้ว่า วรรณกรรมเหล่านั้นล้วนได้แนวคิด หรือได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า วรรณกรรมที่ค่อนเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยภาคใต้ ที่แพร่หลายและมีอิทธิพลต่อชาวบ้านมากที่สุดคือวรรณกรรมหนังตะลุง ซึ่งหมายถึงบทหรือเรื่องที่หนังตะลุงแสดง

ทั้งผู้สร้างวรรณกรรมหนังตะลุงคือนายหนังตะลุง และผู้เผยแพร่วรรณกรรมหนังตะลุง คือผู้ดู ต่างก็เป็นชาวบ้านซึ่งเกิดและเจริญเติบโตในวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผ่านการซื้อบรรบสู่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนามาด้วยกัน ผู้สร้างและผู้เผยแพร่วรรณกรรมหนังตะลุง จึงสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกัน

¹ พระราชมนู (ประยุทธ ปัญโญ). ทang sāyaklāng khong kār kīkhā thāi. 2530. หน้า 10.

² สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแบบสุ่มทั่วสถานสงฆ์ทั่วประเทศ. กรุงศรีอยุธยา. 2523. หน้า 1.

ชาวบ้านภาคใต้ยอมรับว่า ศิลปินหนังตะลุง มโนรา เป็นครูของสังคม โดยเฉพาะหนังตะลุงได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้รู้ธรรมะในพระพุทธศาสนา จนมีคติสืบท่องมาประการหนึ่งว่า หนังตะลุง คือ “ธรรมกถิก” หรือ “ผู้แสดงธรรม”

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงน่าจะปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงจำนวนมาก หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่นำสู่ใจศึกษา เพราะเป็นหลักธรรมที่ชาวบ้านรู้จัก เป็นหลักธรรมที่แพร่หลายเป็นหลักธรรมที่รับใช้ชีวิต เป็นหลักธรรมที่ควรอนุรักษ์พัฒนาเพื่อให้สามารถรับใช้ชีวิต และสังคมชาวไทยภาคใต้สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อร่วบรวมและวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง
3. เพื่อเปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงกับหลักธรรมที่เป็นพุทธธรรม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ได้รับรวมหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงไว้เป็นระบบ เป็นข้อมูล เป็นประโยชน์ทั้งต่อการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาหลักธรรมนี้ ๆ
2. ทำให้ได้ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แพร่หลาย ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ระหว่างคนในคุณค่า สามารถนำหลักธรรมนี้ไปพัฒนาชีวิตและสังคมได้
3. ทำให้ได้เปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง กับหลักธรรมที่เป็นพุทธธรรม เห็นความเหมือนและความแตกต่าง เกิดความรู้ เห็นแนวทางในการอนุรักษ์ หรือปรับปรุงหลักธรรมนี้ ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม

4. ทำให้ทราบด้วยความเชื่อ เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของชาวไทยภาคใต้ ขั้นตอนนี้ สามารถนำไปพัฒนาชีวิตบ้านภาคใต้ได้ตรงจุดมากที่สุด

5. ทำให้เกิดการตื่นตัวที่จะศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นมากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นและคดีชนวิทยาสืบไป

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. วรรณกรรมหนังตะลุง หมายถึง บทหนังตะลุงหรือเรื่องที่หนังตะลุงแสดง ทั้งที่เป็นบทสั้น ๆ และบทที่สมบูรณ์

2. หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหลักธรรมคำสอนเดิมแท้ในพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากคำสอนเดิม

3. พุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมที่เป็นพระพุทธศาสนา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษารั้งนี้ จะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง เฉพาะหลักธรรมที่มีคำอธิบายประกอบ จะเว้นหลักธรรมที่เพียงแต่กล่าวถึง หรืออ้างถึงโดยไม่มีคำอธิบายใด ๆ เพราะไม่สามารถจะวินิจฉัย หรือตรวจสอบหลักธรรมนั้น ๆ ได้

2. การอ้างอิงแหล่งข้อมูลจะใช้ ชื่อ.... สกุล....

ในการอ้างถึงครั้งแรก หากเป็นผู้เขียนบทหนังตะลุง จะวงเล็บชื่อที่เป็นทางการไว้ด้วย เช่น พ่วง บุญราตร์ (นายพ่วง บุญราตร์) หากเป็นนายหนังตะลุง จะวงเล็บชื่อที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายไว้ด้วย เช่น ฉัน อรุณ (หนังฉัน อรุณโฆษณา) ประทีน บัวทอง (หนังประทีน บัวทอง) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการอ้างอิงและการสื่อความหมาย

3. การอ้างอิงใช้ระบบดังนี้

ชื่อ.... สกุล.... ชื่อเอกสาร.... พ.ศ. .... หน้า....

ในการนี้ที่เอกสารเป็นฉบับลายมือเขียน ไม่มีระบุเลขหน้า ผู้วิจัยจะจัดระบบใส่เลขหน้า เพื่อสะดวกและปะโยชน์ต่อการอ้างอิง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตค้านข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจากวรรณกรรมหนังตะลุงเท่าที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ จำนวน 59 เล่ม เป็นเอกสารที่เกี่ยวกับวรรณกรรมหนังตะลุง จำนวน 10 เล่ม (เล่มที่ 1 - 10) เป็นบทหนังตะลุงของนิ้น อรนุต (หนังนิ้น ธรรมไชยณ์) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) ประจำปี พ.ศ. 2532 จำนวน 30 เรื่อง (เล่มที่ 11 - 40) เป็นบทหนังตะลุงของพ่วง บุษราวดัน (นายพ่วง บุษราวดัน) มุกคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมของภาคใต้ สาขาศิลปะ (วรรณกรรม หนังตะลุง) ประจำปี พ.ศ. 2530 จำนวน 12 เรื่อง (เล่มที่ 41 - 52) เป็นบทหนังตะลุงของผู้เขียนบทหนังตะลุง และนายหนังตะลุงผู้มีชื่อเสียงอีก 7 เรื่อง (เล่มที่ 53 - 59) ดังนี้

1. คู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง 1 ของสำนักงานศึกษาธิการเขต 3 สงขลา
2. คู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง 2 ของสำนักงานศึกษาธิการเขต 3 สงขลา
3. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ ของพงศ์พันธุ์

ทินนิมิตร

4. บทเกี่ยวข้องหนังตะลุง ของเกษม ขนาดแก้ว
5. บทประยุกต์หนังตะลุง ของเกษม ขนาดแก้ว
6. บทหนังตะลุงคีเคนในอดีต ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครุสังขลา
7. รายงานการสัมนาหนังตะลุง 14 จังหวัดภาคใต้ ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครุสังขลา
8. วรรณกรรมหนังตะลุง ของชวน เพชรแก้ว
9. วิเคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงของพ่วง บุษราวดัน ของเกษม ขนาดแก้ว

10. หนังตะลุง ของสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์
11. บทหนังตะลุงเรื่องกรรมลิขิต ของฉัน อรนุต
12. บทหนังตะลุงเรื่องการเทพหลวง ของฉัน อรนุต
13. บทหนังตะลุงเรื่องคอมพิเนชั่น ของฉัน อรนุต
14. บทหนังตะลุงเรื่องครูบ้านนอก ของฉัน อรนุต
15. บทหนังตะลุงเรื่องคู่รักคู่แค้น ของฉัน อรนุต
16. บทหนังตะลุงเรื่องยาตราเห็นอเมฆ ของฉัน อรนุต
17. บทหนังตะลุงเรื่องจำเลยรัก ของฉัน อรนุต
18. บทหนังตะลุงเรื่องจำเลยลีกับ ของฉัน อรนุต
19. บทหนังตะลุงเรื่องแคนอภินิหาริย์ ของฉัน อรนุต
20. บทหนังตะลุงเรื่องถล่มวิมานร้า ของฉัน อรนุต
21. บทหนังตะลุงเรื่องทายาทพระยางู ของฉัน อรนุต
22. บทหนังตะลุงเรื่องเทพธิดาคง ของฉัน อรนุต
23. บทหนังตะลุงเรื่องเทวภาคี ของฉัน อรนุต
24. บทหนังตะลุงเรื่องน้องแก้ว ของฉัน อรนุต
25. บทหนังตะลุงเรื่องพาราสรรค์ ของฉัน อรนุต
26. บทหนังตะลุงเรื่องเพลิงมารุต ของฉัน อรนุต
27. บทหนังตะลุงเรื่องฟ้าปากิติ ของฉัน อรนุต
28. บทหนังตะลุงเรื่องฟ้าสูงแผ่นดินต่า ของฉัน อรนุต
29. บทหนังตะลุงเรื่องมจฉุราชเล่นกล ของฉัน อรนุต
30. บทหนังตะลุงเรื่องมีดสั้น ของฉัน อรนุต
31. บทหนังตะลุงเรื่องรอยหมึกนิลกาฬ ของฉัน อรนุต
32. บทหนังตะลุงเรื่องราชินีบอด ของฉัน อรนุต
33. บทหนังตะลุงเรื่องแรงอาทิต ของฉัน อรนุต

34. บทหนังตะลุงเรื่องสุกหลงแม่ ของฉัน อรุณศ
35. บทหนังตะลุงเรื่องสัจจะกับความรัก ของฉัน อรุณศ
36. บทหนังตะลุงเรื่องสามมังกู ของฉัน อรุณศ
37. บทหนังตะลุงเรื่องสายเลือดขัตติยา ของฉัน อรุณศ
38. บทหนังตะลุงเรื่องสายเลือดลึกลับ ของฉัน อรุณศ
39. บทหนังตะลุงเรื่องเสียแรงรัก ของฉัน อรุณศ
40. บทหนังตะลุงเรื่องหัวรักเหว่าถาย ของฉัน อรุณศ
41. บทหนังตะลุงเรื่องคนดีศรีแผ่นดิน ของพ่วง บุษราตรี
42. บทหนังตะลุงเรื่องคือคำสาป ของพ่วง บุษราตรี
43. บทหนังตะลุงเรื่องนักรักนักรArn ของพ่วง บุษราตรี
44. บทหนังตะลุงเรื่องบุกแคนนหศจรรย์ ของพ่วง บุษราตรี
45. บทหนังตะลุงเรื่องบุญนำกรรมพา ของพ่วง บุษราตรี
46. บทหนังตะลุงเรื่องพระยุพราชของป่วงชน ของพ่วง บุษราตรี
47. บทหนังตะลุงเรื่องมาเร็ววิด ของพ่วง บุษราตรี
48. บทหนังตะลุงเรื่องรักนิรันดร ของพ่วง บุษราตรี
49. บทหนังตะลุงเรื่องรักในเรือนกาส ของพ่วง บุษราตรี
50. บทหนังตะลุงเรื่องรั่วโพธิ์แก้ว ของพ่วง บุษราตรี
51. บทหนังตะลุงเรื่องสามแผ่นดิน ของพ่วง บุษราตรี
52. บทหนังตะลุงเรื่องอุณรุท ของพ่วง บุษราตรี
53. บทหนังตะลุงเรื่องเกลือจิ้มเกลือ ของฉิว ทิพย์варี (นายฉิว ทิพย์варี)
54. บทหนังตะลุงเรื่องนายสิงห์ ของฉิว ทิพย์варี
55. บทหนังตะลุงเรื่องหยกสิงห์ปภาคิต ของฉิว ทิพย์варี
56. บทหนังตะลุงเรื่องน้ำใจแม่ ของกviol กำเหนิดผล (นายกviol กำเหนิดผล)
57. บทหนังตะลุงเรื่องฟองสมุทร ของกviol กำเหนิดผล

58. บทหนังตะลุงเรื่องมิติเมคของนายา ของบุญธรรม เทอดเกียรติชาติ (หนังบุญธรรมเทอดเกียรติชาติ)

59. บทหนังตะลุงเรื่องความแสงฟ้า ของปกรณ์ ไชยรัตน์ (หนังปกรณ์ ศ.กัน ทองหล่อ)

2. ขอบเขตค้านนำไปใช้

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงในค้านต่อไปนี้

2.1 ความสำคัญ

2.2 ความหมาย

2.3 ประโยชน์

2.4 เปรียบเทียบหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงกับหลักธรรมที่เป็นพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ศึกษา และรวบรวมวรรณกรรมหนังตะลุง จากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

1.1.1 ห้องสมุดวิทยาลัยครุสังขลา จังหวัดสangkhla

1.1.2 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสangkhla วิทยาลัยครุสังขลา จังหวัดสangkhla

1.1.3 หอสมุดกองมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ภาคใต้ จังหวัดสangkhla

1.1.4 หอเอกสารทักษิณเดศศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ภาคใต้ จังหวัดสangkhla

1.1.5 ห้องสมุดสำนักงานศึกษาธิการ เขต 3 จังหวัดสangkhla

1.1.6 ห้องสมุดศูนย์การศึกษาอนกโรงเรียนภาคใต้ จังหวัดสangkhla

1.1.7 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนศรีพัทลุง จังหวัดพัทลุง

1.1.8 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครุภัณฑ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1.9 ชุมชนหนังตะลุงจังหวัดสงขลา วัดน้ำกระเจ้าย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2. วิธีจัดการที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้าราชการสอนข้อมูล จัตุรัสบันข้อมูล

2.2 จำแนกประเภทข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

2.3 เสนอรายงานผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญและแพร่หลาย มีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาหลายท่านและเอกสารหลายเล่ม กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญและแพร่หลาย ประมาณได้ดังนี้

สุวรรณ สถาานันท์¹ ได้วิเคราะห์แบบเรียนศีลธรรมของสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 - พ.ศ. 2524 พนว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแบบเรียนในช่วงระยะเวลา 72 ปี คือ การพึ่งตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเดินทางเพื่อฟังผู้ใหญ่ ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย

พระราชาวรรุณี (ประยุทธ์ ปยุตติ)² กล่าวถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แพร่หลายยังไงในสังคมไทยไว้หลายประการ คือ ทาน เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา การฝึกฝน การพึ่งตนเอง ตนโดยปัญญา ความไม่ประมาท ความเป็นอิสระ

¹ สุวรรณ สถาานันท์. วรรณกรรมพุทธศาสนาเพื่อรักษาไทยในอดีต : บทวิเคราะห์แบบเรียนศีลธรรม. 2532. หน้า 1 - 13.

² พระราชาวรรุณี (ประยุทธ์ ปยุตติ). ค่านิยมแบบพุทธ. 2527. หน้า 166 - 206.

พุทธศาสนา¹ สรุปหลักธรรมอันเป็นประนานของพุทธธรรมไว้ 16 ประการ คือ
ไม้สามขา (พระรัตนตรัย) ศาสตราสามอัน (ไตรสิกขา) ใจธรรมร์ สามก็ก (อกุศลmut 3)
ป้ารกรรมสามองค (มิจชาทิกวี 3) เวียนวงสามวน (ไตรวัฏฐ) ทุกข์ทันทั้งสามโลก (ไตรภาพ)
เข้าโโคกมีสามเนิน (นาจะ 3) ทางห้ามเดินสองแพร่ง (กามสุขัลลิกานุโยค อัตตกิลมานานุโยค)
ตัวแมลงห้าดัว (นิวรณ์ 5) มนรน่ากลัวห้าคน (ปัญจมาร) บ่วงคล้องคนหกบ่วง (อารมณ์ 6)
เหตุทั้งปวงหากต้าแห่ง (อินทรีย์ 6) แหล่งอนบายสี่ขุม (อนาย 4) ที่ต้องคุ่สามจุด (ไตรทวาร)
ทางแห่งวิมุตติแปดองค์ (อริยมรรค มี 8 องค์) วัดถุที่พึงประสงค์สองขั้นตอน (อัตตัตนะปรัตตะ)

พระดับบลิว ราหุลเกะ² เน้นกล่าวถึงหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงสอน คือ หลัก
การพึงตนเอง เชื่อตนเอง การรู้จักตน การมีปัญญาวิจารณญาณ การชนะตน การไม่มีคัมภีร์ในทิกวี
หลักธรรม ไตรลักษณ์ เปญจขันธ์ ปฏิจสมุปบาท อริยสัจจ์ เปญจคีล อารยวัณิธรรม ทิศธรรม³
อวิชิงสา และบทพิราษรธรรม

พระราชธรรมนุ (ประยุทธ์ ปยุตโต)⁴ สรุปหลักพุทธธรรมที่สำคัญไว้หลายประการ คือ⁵
ขันธ์ 5 อายตนะ 6 ไตรลักษณ์ ปฏิจสมุปบาท กรรม นิพพาน protoinos โยนิโสมนสิกา
ไตรสิกขา นัชมามาปฏิปทา อริยสัจจ์ 4

พระเทพเทวี (ประยุทธ์ ปยุตโต)⁶ เสนอว่า หลักพุทธธรรมที่เป็นพื้นฐานสำคัญทั้งหมด
สูตรศึกษาศาสตร์ คือ ศักดิ์โพธิสัตวา (ความครรภาระในปัญญาตรรสุขของพระพุทธเจ้า ความ
ครรภาระในศักยภาพของมนุษย์) ไตรสารณะ (ที่พึงอันประเสริฐ 3 ประการ พระรัตนตรัย)
ปาพจน์ 2 (ธรรมวินัย) อริยสัจจ์สี่ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เปญจขันธ์ (รูป เวทนา สัญญา

¹ พุทธศาสนา. หัวข้อธรรมในคำกลอนและบทประพันธ์ของศิริยาส. 2529. หน้า 40 - 42.

² พระดับบลิว ราหุลเกะ. พระพุทธเจ้าสอนอะไร. 2529. หน้า 1 - 145.

³ พระราชธรรมนุ (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรมฉบับปรัชญาปุงและขยายความ. 2525. หน้า 15 - 920.

⁴ พระเทพเทวี (ประยุทธ์ ปยุตโต). ภาษาศึกษาที่สำคัญที่สุดในฐานแห่งภูมิปัญญาไทย. 2532.

สังฆาร วิญญาณ) ไตรลักษณ์ (ทุกนั้ง อนิจจัง อนตตตา) ไตรวัญญ (กีเลส กรรม วินาก) ไตรสิกขา (ศีล สมารช ปัญญา)

หลักสูตรประ楫ศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)¹ กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้หลายประการ คือ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี บรรดาศรัทธา เบญจศีล-เบญจธรรม โ伺าท 3 อิทธิบาท 4 สังคหัตถุ 4 พระรัตนตรัย ศดิ-สัมปชัญญะ ทิฏฐิรัมมิกัดถปฏิโยชน์ ความมีระเบียบวินัย ความพอใจในของของตน พระหมวิหาร 4 ทิศ 6 บรรดาศรัทธา 4 ไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม อุปัสกธรรม 7 พระพุทธคุณ 3 สิกขา 3 บุญกิริยา วัตถุ 3 ถุกุลกรรมบท 10 อถุกุลมุต 3 ถุนของคฤหัสด์ 4 อธิษัช 4 ศดิปญญา 4

หลักสูตรศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วิชาธรรม² กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้หลายประการ คือ ความรู้จักความพอดี ความมีสัจจะ ความไม่ประมาท ความมีสติยันยั้งชั่งใจ ความมีเหตุผล ความละอาย羞 ความกล้าหาญ ความนหยันหนึ่นเพียง ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสมารช ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความละเอียดรอบคอบ ความรับผิดชอบ ความรักความเป็นธรรม ความมีระเบียบวินัย ความเดารพ ความสามัคคี อิทธิบาท 4 ทิศธรรม 6 สังคหธรรม 4 โ伺าทป崖โนกษ์ พละ 5 อนายมนุ 6 บรรดาศรัทธา 4 จักร 4 ศดิ-สัมปชัญญะ อุปัสกธรรม 7 โลกบาลธรรม 2 ถุกุลกรรมบท 10 ทิฏฐิรัมมิกัดถปฏิโยชน์ สัปบุริสมธรรม 7 วุฒิธรรม 5 สารานิยธรรม อปิริหานิยธรรม 7 ทศพิริราชธรรม 10

¹ กรรมวิชาการ. หลักสูตรประ楫ศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). 2534.

หน้า 61 - 75.

² กรรมการศาสนา. หลักสูตรศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วิชาธรรม. 2535. หน้า 1 - 28.

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)¹

กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้หลายประการ คือ พระพุทธคุณ 3 พระพุทธวิริยา 3 พระ 4 อริย 5 ไตรลิขิ ภาระนิสัยธรรม 6 อบรมนิยธรรม 7 ทศพิธราชธรรม ธรรมอันเป็นอุดมคงคลสำหรับบุคคลในสังคม

หลักสูตรวิทยาลัยครุณบันบปรับปรุง 2536² ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาไว้ในรายวิชา 1520201 (พุทธศาสนา) ซึ่งเป็นรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานก้าวไปไว้หลายประการ คือ หลักธรรม เบญจบันธ์ ไตรลักษณ์ ไตรลิขิ ไตรลิขิ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจจ์

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ pareวหลาย ในสังคมไทยภาคใต้

มีหน่วยงานทางราชการและนักวิชาการท่องถื่นทางท่านได้กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ pareวหลาย ประมาณได้ดังนี้

ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้³ ได้ศึกษาโลกวรรณช้าไว้ไทยภาคใต้ โดยเฉพาะโลกวรรณที่มีต่อต้านทางศาสนา พนว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในโลกวรรณช้าไว้ไทยภาคใต้ คือ หลักธรรม การทำดีให้ดีทำร้ายให้ร้าย โครงการอบรมให้ไว้ยอมได้รับผลกรรมนั้น หลักสังสารวัภ្យ ชาติ-ภาค การเวียนว่ายตายเกิด นรก-สรรค์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์⁴ ได้ศึกษาพุทธศาสนาแบบลุ่มทะเลสาบสองข้างฝั่งตะวันออก สมัยกรุงศรีอยุธยา พนว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนแบบนี้ คือ พระรัตนตรัย กษัตริย์แห่งกรรม สังสารวัภ្យ ไตรลิขิ และนิพพาน

¹ กรมวิชาการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).

2534 หน้า 75.

² กรมการฝึกหัดครู. หลักสูตรวิทยาลัยครุณบันบปรับปรุง. 2536 หน้า 10.

³ ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้. โลกวรรณไทยภาคใต้. 2521 หน้า 109-149.

⁴ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแบบลุ่มทะเลสาบสองข้างฝั่งตะวันออก สมัยกรุงศรีอยุธยา. 2523. หน้า 77-107.

อุดม หนูทอง¹ ได้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเกทคำสอนที่รู้จักแพร่หลายจำนวน 10 เรื่อง พนบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมเหล่านั้น คือ ความมีสัมมาการะ ความรู้จักประมาณ ความไม่ประมาณ ความรู้จักพัฒนาตน ความรู้จักสมความความรู้จักเว้นจากอนายมุข ความรู้จักเลือกถินที่อยู่ ความกตัญญูกตเวที ความสำรวมอินทรีย์ และความมีสัจจะ

จำเริญ แสงดวงแข² ได้ศึกษาโลกธรรมน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก โดยเฉพาะโลกธรรมน์ด้านศาสนา พนบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในโลกธรรมน์ดังกล่าว คือ กฎหมายแห่งกรรม สังสารวัฏภ์ การทำบุญทำทาน พระรัตนตรัย และนิพพาน

อุดม หนูทอง³ ได้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเกทนิทานประโลมโลก จำนวน 26 เรื่อง พนบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าว คือ กฎหมายแห่งกรรม บุญบารมี ความกตัญญูกตเวที อพยานบาท ธรรมะย่อมนชนาคมธรรม วิริยะบารมี ทิศธรรม 6 อปมาทธธรรม ทศพิริยาธรรม วัชภูษสงสาร ทางสายกลาง และนิพพาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้สรุปได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลายประการแพร่หลายในสังคมไทยอย่างยิ่ง ในสังคมไทยภาคใต้ มีหน่วยงานและนักวิชาการท้องถิ่นใจ krewe หัดธรรมในพระพุทธศาสนาจากวรรณกรรมท้องถินอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีหน่วยงานหรือนักวิชาการคนใดที่เคยวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง

¹ อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเกทคำสอน. 2528. หน้า 1 - 52.

² จำเริญ แสงดวงแข. โลกธรรมน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก. 2523.

หน้า 121 - 127.

³ อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเกทนิทานประโลมโลก. 2521. หน้า 194 - 264.